

ציצית**תלמוד בבלי מסכת ערכין דף ב עמוד ב**

הכל חייבין בציצית לאיתויי מאי? לאיתויי קטן היודע להתעטף, דתניא: קטן היודע להתעטף - חייב בציצית.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

דאמר שמואל: כל קרע שאינו בשעת חימום - אינו קרע, וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים - אינה עטיפה. מחוי רב נחמן עד גובי דדיקנא.

רש"י מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

מחוי רב נחמן - עטיפת ישמעאלים. גובי דיקנא - גומות שבלחי, למטה מפיו.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב

כי מעטף בציצית, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית.

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ו

הלכה י

העושה לולב לעצמו או' ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כשהוא נוטלו או' ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב וצריך לברך עליו כל שבעה העושה ציצית לעצמו או' ברוך שהחיינו כשהוא מתעטף או' ברוך אשר קדש' במצ' וצו' להתעטף בציצית וצריך לברך עליהן בכל יום העושה תפלין לעצמו אומ' ברוך שהחיינו כשהוא מניח ברוך אשר קד' במצ' וצו' להניח תפלין מאימתי מניח בשחרית לא הניח בשחרית מניח כל היום כולו

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת שלח לך דף קיג עמוד ב

...וכשיאיר היום מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית. ועטיפתו כעטיפת ישמעאלים...

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מא עמוד א

רבה בר הונא איקלע לבי רבא בר רב נחמן, חזייה דהוה מיכסי טלית כפולה ורמי ליה חוטי עילוי כפילא, איפשיטא ואתא חוטא וקם להדי רישיה, אמר ליה: לאו היינו כנף דכתב רחמנא באורייתא? אתא שדייה איכסי גלימא אחריתי, אמר ליה: מי סברת חובת גברא הוא? חובת טלית הוא, זיל רמי לה. לימא מסייע ליה: חסידים הראשונים, כיון שארגו בה שלש היו מטילין בה תכלת! שאני חסידים, דמחמרי אנפשיהו. ופליגא דמלאכא, דמלאכא אשכחי לרב קטינא דמיכסי סדינא, אמר ליה: קטינא, קטינא, סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא, ציצית של תכלת מה תהא עליה? אמר ליה: ענשיתו אעשה? אמר ליה: בזמן דאיכא ריתחא ענשין; אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא, היינו דמחייב דלא קא רמי, אלא אי אמרת חובת טלית הוא, הא לא מיחייבא. אלא מאי? חובת גברא הוא, נהי דחייביה רחמנא כי מיכסי טלית דבת חיובא, כי מיכסי טלית דלאו בת חיובא היא מי חייביה רחמנא? אלא הכי קאמר ליה: טצדקי למיפטר נפשך מציצית. אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל: כלי קופסא חייבין בציצית.

רש"י מסכת מנחות דף מא עמוד א

ופליגא דמלאכא - דרבה בר רב הונא דהמלאך אומר דחובת גברא היא. דמיכסי סדינא - דלא הוה ליה ציצית כדאמרינן לעיל משום כסות לילה. סרבלא - כגון אותן שלנו שהן עגולין ואין לה אלא שני כנפים [למטה] דפטורה מציצית. [סרבלא - מנט"ל בלע"ז]. הא לא מיחייבא - הן טלית דסדין ודסרבלא ומאי איכפת ליה. נהי דחייביה רחמנא - כי מיכסי טלית בת חיובא הראוי לציצית חייביה רחמנא לגברא לאהדורי בתר טלית דחיובא ולאכסויי בה מי [חייביה]. אלא הכי קאמר ליה טצדקי למיפטר עצמך מציצית - תבקש תחבולות לפטור עצמך מציצית, טצדקי תחבולות וחבירו בבבא קמא בפרק הכונס (דף נו) כל טצדקי דאית לה למיעבד עבדה. כלי קופסא - טליתות הראויין לציצית אף על פי שמקופלת ומונחת בקופסא חייבת בציצית דהואיל ועומדת היא להתכסות בה אשר תכסה בה קרינא ביה.

ספר הלכות גדולות סימן כז - הלכות ציצית

טלית המונחת בקופסא פטורה מן הציצית מאי טעמא חובת גברא הוא, (מנחות מב ב) והלכתא ציצית חובת גברא הוא, מדקא מברכין להתעטף בציצית, עטוף מצוה.

תוספות מסכת מנחות דף מא עמוד א

ענשיתו [אעשה - כי האי] [שאינ אדם חייב] לקנות טלית המחוייב אם אין לו אבל עשה גמור אפילו בית דין שלמטה היו מכין אותו עד שתצא נפשו.

תוספות מסכת ערכין דף ב עמוד ב

הכל חייבין בציצית - אם יש להם טלית ואם לא יוכל לקנות טלית אינן חייבין לא למ"ד חובת טלית ולא למ"ד חובת גברא (מנחות דף מא.) דליכא בינייהו אלא כלי קופסא ואף על גב דא"ל מלאכא לרב קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתווא ציצית מה תהא עליה כלומר וכי אתה מבקש עלילות להפטר מציצית כדמפרש התם א"ל ענשיתו (עלה) [אעשה] א"ל בעידן ריתחא ענשין היינו דווקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות.

היודע להתעטף - משום דאמר במ"ק (דף כד.) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה שמעטפין טליתם עד שפמם כדאיתא במדרש ומצאתי בסילוק א' שעשה הר' יוסף ט"ע שנותן ציצית א' מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל היודע להתעטף וא"ת למ"ד חובת טלית אפי' אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית וי"ל דמ"מ לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן המחוייבים ויודע להתעטף והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם) ציצית חובת גברא הוא מדקא מברכין להתעטף בציצית דהכי דייק [בפרק ב' דשבת] [דף כה: ושם] דקיימא לן [הכין].

אבן עזרא במדבר פרק טו

(לט) והיה לכם לציצית... והנה מצוה על כל מי שיש לו בגד בארבע כנפים שיתכסה בו ביום תמיד, ולא יסירו מעליו, למען יזכרו. והמתפללים בטלית בשעת התפלה, יעשו זה בעבור שיקראו בקריאת שמע, והיה לכם לציצית, ועשו להם ציצית, רק לפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות משעת התפלה, למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה.

תוספות מסכת עבודה זרה דף סה עמוד ב

אבל עושין אותו תכריכין למת מצוה - וה"ה בלא אבד כדתנן במס' כלאים (פ"ט מ"ד) שהבאתי וא"ת הא איכא לועג לרש כדאמרין גבי ציצית פ' התכלת (מנחות דף מא.) וההיא שעתא ודאי רמינן להו משום לועג לרש פ' באותה שעה שיקברוהו יטילו בו ציצית משום לועג לרש שנראה שאינו חייב במצות וי"ל דשאני ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצות ואיכא לועג טפי... ורבינו יצחק היה מחלק לראשונים שהיו להם בחייהם דהוו זהירי במצות ציצית כל ימיהן אי לא רמינן ההיא שעתא הוי לעג כלומר לא קיימו אבל האידנא דלא זהירי בציצית כולי האי אדרבה אי רמינן הוי לעג לומר שקיים ולא קיים ואפילו לאותן שקיימו אין להטיל שלא לבייש האחרים כדאמרין במסכת נדה (דף עא.) בראשונה היו מטבילין ע"ג נדות מתות והיו חיות מתביישות התקינו שיהו מטבילין הכל.

תוספות מסכת שבת דף מט עמוד א

כאלישע בעל כנפים - להכי נקט אלישע דמסתמא כיון שנעשה לו נס בתפילין היה זהיר בהן והיה לו גוף נקי ומזה הטעם אין אנו יכולין ליפטר שהרי בזה אנו יכולין להזהר ואין תימה על מה שמצוה זאת רפויה בידינו שגם בימי חכמים היתה רפויה כדתניא בפרק ר' אליעזר דמילה (לקמן קל.) ר"ש בן אלעזר אומר כל מצוה שלא מסרו עצמן ישראל עליה בשעת גזירת המלכות כגון תפילין עדיין היא רפויה בידם והא דאמרין בפ"ק דראש השנה (יז.) פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין אומר ר"ת דמייירי באותן שעושין מחמת מרד ומבזין המצות ושוחקין ברצועה שבידם ובראשם כדאמר ביומא (לו:) פשעים אלו המרדין והא דאמר במדרש תפילין מפני מה לא החזיקו בהן מפני הרמאים אין נראה לר"י דמשום רמאין נמנעו מלעשות מצוה אלא ה"פ מפני מה לא החזיקו באדם המניח תפילין וקאמר מפני הרמאין שהיו מניחין תפילין לרמות בני אדם כדמפרש התם מעשה בתלמיד אחד שהפקיד מעותיו אצל אחד שהיה מניח תפילין כשתבע בו אמר להד"ם אמר ליה אותו תלמיד לא לך הפקדתי אלא לתפילין שעל ראשך וצ"ע שם. נטלם מראשו - ואף על גב דאמר בסנהדרין (דף עד: ושם) בשעת גזרת המלכות אפי' על מצוה קלה יהרג ואל יעבור ואפילו לשנויי ערקתא דמסאנא אסור היינו משום דבשינוי ערקתא מתנהג כעובד כוכבים ודומה שמוציא עצמו מכלל ישראל אבל הכא אינו עושה כלום אלא שאין לו תפילין בראשו שעה אחת והרבה ישראל שאין להם תפילין כמותו.

דעת זקנים מבעלי התוספות שמות פרק יד

(כט) והמים להם חומה. חמה חסר כתיב לפי שבתחלה נתמלא הים חמה עליהם עד שבא גבריאל ושמן כחומה בתוך הים והיה מכריז על הים ואומר למים שבימינך הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה שנתנה בימינו של הקדוש ברוך הוא שנא' מימינו אש דת למו חזר ואמר למים שבשמאלם הזהרו בישראל שעתידין להניח תפילין בשמאל חזר ואמר למים שלאחריהם הזהרו בישראל שעתידים להתעטף בציצית מאחוריהם והמים שומעין דבריו ועומדין חומות ונחלק להם הים לשנים עשר קרעים כדי שיהא לכל שבט ושבט שביל לבדו ובחומות הים שבין כל אחד ואחד היו חלונות ומספרים זה עם זה כדי לישב דעתם הה"ד והמים להם חומה. ולפי המדרש הזה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציצית לאחוריו ולי נראה דאין צריך דהא דאמרין במדרש שעתידין להתעטף בציצית מאחוריהם היינו בשעת העטיפה דבאותה שעה כל הטלית וכל הציצית מאחוריהם:

ספר העיטור הלכות ציצית דף עה עמוד א

חלק השלישי על עטיפתה בחזקת טלית של חכם צריך שיהיה חלוקו נראה מתחתיו טפח ודרך העטיפה רחבה לקומת האיש ומחזיר שתי ציצת לפניו ושתים לאחוריו כדי שיהיה מוקף במצות ויכסה בו ראשו שלא יעמוד בגילוי הראש ורבותינו הגאונים כתבו ועטיפתו כעטיפת הישמעאלים עטיפה גמורה. ומסתבר' לן דעטיפת ישמעאלים לא הזכרו

אלא גבי אבילות דא"ש קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה מחוי ר"נ עד גבי דדיקנא ובירו' צריך לכסות את פיו ובבלי מה עדשה אין לו פה אף אבל אין לו פה והתם הוא דכתיב לא תעטה על שפם מכלל דכ"ע מחייבו ובמצורע כתוב ועל שפם יעטה ובמנודה מבעי' לן אבל כ"ע לא מחייבי בעטיפת הראש כלל דא"כ יכסה את פיו וכי ר"ש שהיה מתכסה בסדינין המצוייצין וכן חתנים מי היו מתעטפין בכך ורב יהודא אמר אינש צניעא ולא הוה שדר גלימא אטו כל יומא הכי קאי וגבי בהמ"ז דאמר ר"פ מתעטף ויתבי משום דחזינן ביה עיטוף כעטיפת ישמעאלים הוא וגבי ציצת נמי אף על גב דמברכין להתעטף בציצת לשון כסות היא כדכתיב אשר תכסה בה שמכסה בכסות והולכין ועוסקין בעסקיהן פעמים בכסוי הראש פעמים בגלוי הראש...

רמב"ם הלכות ציצית פרק ג

הלכה י

היאך חיוב מצות הציצית, כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראוי לציצית יטיל לה ציצית ואח"כ יתכסה בה, ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטל מצות עשה, אבל בגדים הראויים לציצית כל זמן שלא יתכסה בהן אדם אלא מקופלים ומונחים פטורין מן הציצית שאינה חובת הטלית אלא נחובת האיש שיש לו טלית.

הלכה יא

אף על פי שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת ע בציצית כדי שיקיים מצוה זו, ובשעת התפלה צריך להזהר ביותר, פ גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים.

הלכה יב

לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי'. סליק הלכות ציצית.

הגהות מיימוניות הלכות ציצית פרק ג

[ג] וכ"כ רש"י בתשובה וכן פסק ר"ת וכן נראה לרבינו ודלא כראב"ן דכתב חובת טלית הוא:

[ס] והיה עובדא דמלאכא אשכחיה לרב קטינא כו' משמע שבית דין של מעלה מענישים כדא"ל בעידן ריתחא ענשינא, פר"י דהיינו דוקא בימיהם שהיו רגילים במלבושים ארבע כנפות אף בלא מצוה ולפיכך היו ראויין ליענש אבל אין אנו רגילין בכך אא"כ ילבש אדם למצות:

[פ] במדרש שוחר טוב כל עצמותי תאמרנה אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא אני אשבחך בכל איברי ומקיים בהם מצוה עד בחזה אני משים הציצית כנגד הלב כל זמן שאני קורא ק"ש שנאמר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך על יד שמאלית בה אני קושר תפילין של יד ובה אני אוחז ציצית בזמן ק"ש הרי שהמצוה לאחוז הציצית בידו השמאלית כנגד לבו בזמן ק"ש ע"כ:

טור אורח חיים הלכות ציצית סימן ח

ומיד אחר נטילת ידיו יתעטף בציצית מעומד וסדר עטיפתו פירשו הגאונים כעטיפת ישמעאלים שהיא עטיפה גמורה ובעל העיטור כתב דלא בעינן כולי האי אלא כדרך בני אדם שמתכסין בכסותן ועוסקין במלאכתן פעמי' בכיסוי הראש ופעמים בגלוי הראש ודרך העטיפה רחבה לקומת האיש ומחזיר ב' ציציות לפניו וב' ציציות לאחוריו שיהא מסובב במצות ומכסה ראשו שלא יהא בגלוי הראש ויברך להתעטף בציצית

בית יוסף אורח חיים סימן ח

ב (א) וסדר עטיפתו פירשו הגאונים ז"ל כעטיפת ישמעאלים שהיא עטיפה גמורה. נראה שטעמם מדמברכין להתעטף בציצית כדאיתא בפרק בתרא דתוספתא דברכות (פ"ו הט"ו) אלמא עיטוף בעינן ובפרק אלו מגלחין (מו"ק כד.) אמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה מחוי רב נחמן עד גובי דיקנא. ופירש רש"י מחוי רב נחמן. עטיפת ישמעאלים: גובי דיקנא. גומות שבלחי למטה מפיו:

ובעל העיטור (שער ב ח"ג) כתב דלא בעינן כולי האי אלא כדרך שבני אדם מתכסין בכסותן וכו'. נראה שטעמו מדאיתא בפרק אלו מגלחין דרב פליג עליה דשמואל ומשמע דסבירא ליה דעטיפת הראש אף על פי שאינה כעטיפת ישמעאלים הוי עטיפה וקיימא לן דבאיסורי הלכה כרב לגבי שמואל. ורבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל כתב שטעמו דלא בעינן עטיפת ישמעאלים אלא גבי אבילות אבל גבי ציצית שהתורה חייבה אותו בכסות שאדם מתכסה ככה יהיה החיוב [ו]נאמר שלשון להתעטף לשון כסוי הוא בזה הענין עכ"ל. ואחר זמן רב בא לידי בעל העיטור וכתוב בו כלשון הזה רבותי הגאונים כתבו עטיפתה כעטיפת ישמעאלים עטיפה גמורה ומסתברא לן דעטיפת ישמעאלים לא הוזכרה אלא לגבי אבילות דאמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה מחוי רב נחמן עד גובי דיקנא פירוש צריך לכסות פיו והתם הוא דכתיב (יחזקאל כד יז) לא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מחייבי ובמצורע כתיב (ויקרא יג מה) על שפם יעטה ובמנודה קא מיבעיא לן (מו"ק טו.) אבל כולי עלמא לא מחייבי בעטיפת הראש דאם כן יכסה פיו וכי רבי יהודה בר אילעי שהיה מתעטף בסדינים המצוייצים (שבת כה:) וכן החתנים מי היו מתעטפים כל כך ואף על גב דמברכין להתעטף כיסוי דכתיב (דברים כב יב) אשר תכסה בה שמנהג בני אדם שמכסין בכסותן והולכין ועושין עסקיהם פעמים בגלוי הראש פעמים בכיסוי הראש עכ"ל וזה מבואר כדברי רבינו הגדול ז"ל:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן ח

סעיף א

(א) א [א] יתעטף בציצית ויברך (ב) ב [ב] <א> מעומד.

סעיף ב

סדר עטיפתו <ב> כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש פעמים (ג) בגילוי הראש, [ג] <ג> ונכון שיכסה ראשו (ד) ג בטלית.

ט"ז אורח חיים סימן ח

(ב) כדרך בני אדם. - אף על גב דגבי אבל בעי' עטיפה שיכסה גם פיו היינו מדכתיב לא תעטה על שפם אבל לענין ציצית אף על גב דמברכין להתעטף מ"מ היינו כסוי דכתיב אשר תכסה בה כדרך מנהג בני אדם להתכסות: (ג) ונכון שיכסה ראשו בטלית. - בטור כתב ומכסה ראשו שלא יהיה בגלוי הראש ופי' בו ב"י שלא יהיה בגלוי הראש מטלית של מצוה שצריך שיכסה ראשו בציצית לקיים מצוה מן המובחר עכ"ל וז"ל ד"מ אף כי מצוה לשמוע דברי ב"י ופירושו מ"מ נ"ל דמ"ש רבינו הוא כפשוטו שלא יהיה בגלוי הראש כי בלא ציצית אין איסור לילך בגילוי הראש רק מדת חסידות כמ"ש בס"י ב' בשם הר"ם ולכן כתב בשעת עטיפת ציצית צריך לכסות ראשו עכ"ל. ולענ"ד דאדרבה בא רבינו להזהיר שיהיה נזהר כ"כ בכיסוי הראש שאפילו בשעה שמעוטף בטלית של מצוה צריך שלא יזוז ממנו כסוי של ראשו. והטעם שטלית של מצוה פעמים הוא מסולק מראשו כמ"ש רבינו בשם העיטור ונמצא שיהיה אז בגילוי הראש אבל לא הקפיד רבינו שיהיה הטלית ג"כ על הראש מטעם מצות ציצית. ובענין עיקר הדבר אם יש איסור להיות בגלוי הראש...

מגן אברהם סימן ח

ב מעומד - ...ואותן המניחין הטלית המקופל ומשלשין אותו סביב הצואר על כתפיהן לא יצאו י"ח [מ"ב] ובכתבין כתוב שצריך להתעטף עד פיו כעטיפת הישמעאלים כדי הילוך ד"א ואחר כך יתעטף עד החזה פנים ואחור וכ"כ בל"ח שיעקר העיטוף בגוף עס"י י' ס"י: ג בטלית - וכתוב בכוונות שהאר"י היה מכסה הטלית על התפילין ש"ר ועס"י כ"ז דעכ"פ לא יכסה לגמרי:...

ביאור הגר"א אורח חיים סימן ח

סעיף ב

סדר כו'. ע' תוס' דערכין ב' ב' ד"ה היודע כו' ושלא כדעת הגאונים שכל המרדכי והטור בשמם כעטיפת ישמעאלים כמ"ש במ"ק כ"ד א' ואמרינן בברכות ס' ב' דמברכין להתעטף בציצית וליתא מדאמרינן גבי אבל ש"מ דבשאר מקומות א"צ ועיטוף לא כתיב בקרא אלא אשר תכסה בה כדרך ב"א שמתכסין כו' ולהתעטף היינו כסוי דדוקא שם דגלי קרא לא תעטה כו' וכל עטיפה שאינה כו' בע"ה. אלא כמ"ש התו' בשם ר"י ט"ע: ועוסקין במלאכתם. ל"ד ולשון בע"ה שמתכסין בכסותן והולכין ועוסקין בעסקיהם: ונכון כו'...כללא דמילתא אין איסור כלל בראש מגולה לעולם רק לפני הגדולים וכן בעת התפלה אז נכון הדבר מצד המוסר ושאר היום לקדושים שעומדים לפני ה' תמיד:

שערי תשובה סימן ח

[ב] מעומד - עבה"ט ומ"ש שחלקו על הבית יעקב כן מבואר ג"כ בשאגת אריה סימן ל"ב שכתב כשבא לברך על הטלית צריך לברך בשעה שמחזיקו בידו ורוצה להתעטף בו לא בשעת עיטוף דאין זה עובר לעשייתו כיון שכבר חלה עליו מצות ציצית מדברכין להתעטף בציצית ע"ש ובשלמי ציבור כתב לענין ברכה להתעטף לדעת הט"ז ס' תרמ"ב והבית יעקב נראה דס"ל דעיקר המצוה נקראת כשמשליך הכנפות לאחוריו אחר העיטוף ולכן טוב לברך סמוך לעיקר המצוה כמ"ש הרשב"ץ ח"ב סימן רע"ז לענין מילה, אך יש לנהוג שבעוד הטלית בידו יברך ותיכף ילבשנו דרך אחוריו על ראשו ועל גופו בבת אחת ואחר שלבש בדרך הזה יעלה הכנפות על צווארו ויתעטף כעטיפת ישמעאלים כדי הילוך ד' אמות וכן נוהגין אנשי מעשה מיקירי ירושלים ע"ש:

[ג] ונכון שיכסה - עבה"ט ועיין במשאת בנימין ס' מ"ח עוברי דרכים שמניחין הטלית כשהוא מקופל ומשלשלים סביב צווארם על כתפיהם בענין שקצה האחד כשהוא מקופל עם הציצית יורד לפניו מימין וקצה השני עם ב' ציצית יורד משמאל אין יוצאין בכה"ג ידי מצות ציצית וגוערין בהם דכה"ג לכ"ע לאו עיטוף הוא ע"ש, וכתב בדבר שמואל ס' קכ"ג עטיפת הטלית מצוה שיהיה הטלית על הראש ולא על כתפיהם לבד ובמקום שנהגו הרוב שאין מכסין ראשם ומקפידין על המיעוט שמכסים ראשם יש להם לעשות כפי מנהג המרובים ע"ש, ונראה דהיינו אחר הברכה בשעה שהוא עטוף בו להתפלל אבל בשעה שהוא מברך עליו ומתעטף בו מיד אז בעת ההוא יכסה ראשו בטלית ולא יסמוך על השלכת הטלית על כתיפו לבד ובזה אין לנו להשגיח במנהג המרובים שהוא מנהג בטעות שלא יצאו י"ח ברכה כמ"ש בשם המ"ב וכ"כ ג"כ הרדב"ז ח"ב ס' שמ"ב אותן שאין מכסין הראש עושין שלא כדין וכן נהגו ומנהג אבותינו תורה היא ע"ש, ובדבר שמואל שם הזכיר מתשובה זו של הרדב"ז ע"ש:

משנה ברורה סימן ח

(ג) בגילוי הראש - דאע"ג דמברכינן להתעטף כיסוי הגוף לחודיה הוי עיטוף והוא עיקר העיטוף. ועוברי דרכים שמניחין הטלית כשהוא מקופל ומשלשלים סביב צוארם על כתפיהן [ו] אין יוצאין ידי חובת ציצית בזה דבכה"ג לכו"ע לאו עיטוף הוא:

(ד) בטלית - שכיסוי זה [ז] מכניע לב האדם ומביאו לידי יראת שמים. ועיין בט"ז שדעתו דנכון שלא יסיר הכובע הקטן שעל ראשו בעת התפילה אף שהוא מכסה ראשו בהטלית ג"כ. וכתב הב"ח דצריך שהיא הטלית על ראשו מתחלת התפלה עד סופה. ועכ"פ יעמוד כך מעוטף [ח] לפחות כדי הילוך ד"א. כתוב בכוננות האר"י ז"ל היה מכסה הטלית על התפילין של ראש [ט] ועיין ס"ס כ"ז דעכ"פ לא יכסה לגמרי. בשעת עטיפה מכסה ראשו בהטלית עד שיגיע [י] עד פיו ומשליך כל הארבע ציציות [יא] לצד שמאל כדי הילוך ד"א ואח"כ יסיר העטיפה עד שהש"ר יהיה נראה קצת וכנ"ל ויעמיד כ"א מהציצית על מקומה וכדאיתא בסעיף ד' וזהו העטיפה שיוצאין בה לכו"ע ולא כמו שנוהגין איזה אנשים שמושכין הטלית על עצמן עד שמגיע הראש לחצי אורך הטלית ומתעטפין בו דזהו איננו נקרא עטיפה עיין במ"ק כ"ד ע"א. משמע בגמרא שבחור [יב] לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא ת"ח:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן כד

סעיף ו

ג גדול עונש המבטל מצות ציצית, ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וגו' (איוב לח, יג) (ט) [ד] הזהיר במצות ציצית, זוכה ורואה פני שכינה.

מגן אברהם סימן כד ס"ק ג

ג גדול - כ' בזוהר פ' שלח לך ע' תצ"ב הקור' ק"ש בלא ציצית מעיד עדות שקר בעצמו:

שערי תשובה סימן כד ס"ק [ד]

[ד] הזהיר - ...ועיין בא"ר בשם מקור חיים שאף שמצות אין מצילות מיצה"ר מ"מ מצות ציצית מציל ונראה שלמד כן מעובדא דמנחות מעשה באדם אחד כו', וכן הוא אומר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' כו' אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו וכו' והייתם קדושים ויצאו דברינו בקדושה:

משנה ברורה סימן כד ס"ק ט

(ט) הזהיר במצות ציצית - מצוה [ה] לעשות טלית נאה וציצית נאה וה"ה כל המצות צריך לעשותן בהידור בכל מה דאפשר שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות אבל [ו] אסור לרקום פסוקים של תורה בטלית ומ"מ אם כבר נרקם מותר לברך עליו ואף על מפות אין מורין היתר לכתחלה לרקום ד"ת עליו:

שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן א

שאלה: האם יש צורך מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת הישמעאלים, ובדבר הנוהגים שבשעת עטיפתם מכסים ראשם ופניהם לגמרי בטלית, האם הם עושים כהלכה?.

תשובה: במועד קטן (טו ע"א) אמרו, אבל חייב בעטיפת הראש. ואמרו עוד שם (כד ע"א) כל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה. והסביר רב נחמן, שהעטיפה תהיה עד הגומות שבלחי למטה מפיו. וכתב הטור אורח חיים (סימן ח'), סדר עטיפת הטלית, פירשו הגאונים שצריכה להיות כעטיפת הישמעאלים שהיא עטיפה גמורה, שכן הנוסח של הברכה להתעטף בציצית, (וכדאיתא בתוספתא ברכות פרק ו' הלכה טו). אבל בעל העיטור כתב, שאין צורך בכך, אלא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי. וכתב מרן הבית יוסף בשם רבינו יצחק אבוהב, כי מה שאמרו במועד קטן שכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה, זהו רק לענין אבלות, אבל לגבי ציצית שנאמר בה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, די לנהוג כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם. ואף נוסח הברכה להתעטף בציצית אינו אלא לשון כיסוי. (וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל בראשית כד סח, ותקח הצעיף ותתכס, ונסיבת רדידא ואתעטפת ביה. ובדברים כב יב, אשר תכסה בה, דתתעטפון בה). וכן פסק מרן בשולחן ערוך /א"ח/ (סימן ח' סעיף ב'): סדר עטיפת הטלית הוא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי, ונכון שיכסה ראשו בטלית. ולפי זה אין חיוב מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת הישמעאלים, שלא נאמר כן אלא לענין אבלות. (וראה בשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן א' אות ב', ובערך השולחן סימן ח' סק"א). ומכל מקום המנהג לעשות כעטיפת הישמעאלים גם בציצית, שכן נאמר בפסיקתא זוטרתא (סוף פרשת שלח לך): ועטיפתו כעטיפת הישמעאלים. וכן דעת התוספות בערכין (ב ע"ב) בד"ה היודע להתעטף. ע"ש. וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן מה), שעל כל פנים בשעת הברכה יש להתעטף בטלית בכיסוי הראש, ויעמוד כך מעוטף בטלית לפחות כדי הילוך ארבע אמות, ולאחר מכן ימשכנו מעל ראשו ויורידהו על כתפיו. ובאופן שכזה יתאים הנוסח להתעטף בציצית לכל הדעות. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ד' וח'). ע"ש. ורבינו חיים ויטאל בשער הכוונות (דף ד' ע"א) הביא שיטת הגאונים שצריך להתעטף בטלית כעטיפת הישמעאלים, ושכן כתב רבינו סעדיה גאון, וסיים, ולכן לאחר שבירך להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, ויחזיר שתי כנפות הציצית שבצד ימין לצד שמאלו, באופן שיתחברו שם כל ארבע כנפות הציצית, ויהיו תלויים מאחוריו בצד שמאל. וטוב ונכון לעשות כן, ולפחות יסא

מעוטף כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות לאחר הברכה, ואחר כך יסיר את העיטוף מעל צוארו. וכן היה מנהגו של מורי האר"י ז"ל. (ונתן שם טעם לדבר על פי הסוד) ועיין בדעת זקנים מבעלי התוספות (פרשת בשלח יד כט), והמים להם חומה, שהיה גבריאל מכריז ואומר למים שבימינם של ישראל, הזהרו בישראל שעתידים הם לקבל תורה מימינו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר מימינו אש דת, למו, וחוזר ואומר למים שבשמאלם הזהרו בישראל שעתידים הם להניח תפילין בשמאלם וכו', וחוזר ואומר למים שלאחריהם, הזהרו בישראל שעתידים הם להתעטף בציצית מאחוריהם, והמים היו נעשים חומות. (והרוקח סימן שסא הביא דבר זה בשם מדרש אבכיר. וראה עוד בספר האשכול ח"ב עמוד קה. ובאור זרוע ח"ב סי' שיד). וסיימו התוספות, ולפי המדרש הזה היה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציציות לאחוריו, ולי נראה שאינו צריך, שזה שאמרו כן במדרש, היינו בשעת עטיפת הטלית, שבאותה שעה כל הטלית והציציות מאחוריהם. ע"כ. וכן כתב בשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סוף סימן תקעא) בשם הרמ"ה. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת לב חיים חלב ב' (סימן קסח). ודו"ק. וכתב מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן ח' סק"ד) שכן מנהגינו. וכן כתב בספר שלמי צבור (דף לב ע"ב). ועיין בשו"ת הרדב"ז חלק א' (סימן שמג), וחלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן סג), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קנג), ובספר אות היא לעולם חלק א' (דף פו ע"ב), ובספר אמת ליעקב נינו (בקונטרס שפת אמת סימן מה), ובספר בן איש חי (פרשת בראשית אות ה'). ודו"ק.

אולם הדבר ברור שעטיפת הטלית צריכה להיות סביב הצואר והגרונ, ואין לכסות בעטיפה את כל הפנים והעינים, כפי שיש נוהגים מאחינו האשכנזים, שהרי בודאי אין זו כעטיפת הישמעאלים, שדרכם בעטיפתם לגלות חלק מהפנים והעינים, כדי שיוכלו לצאת ולבוא, ולראות נכוחה בעת שעוסקים במלאכתם, ואם יהיו עיניהם מכוסות, הלא יפלו במהמורות בל יקומו. וכן מבואר בדברי מהר"ח בשער הכוונות הנ"ל ובשאר האחרונים. ועיין עוד ביורה דעה (סימן שפו), ובשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קנג) הנ"ל. ע"ש. ובילקוט שמעוני (רמז תשכג), כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, אמר דוד, רבונו של עולם, אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם המצות, בראשי וכו' אני מניח תפילין בראשי, בצוארי עטיפת ציצית, בעיני וראיתם אותי, בפי תהלת ה' ידבר פי וכו'. ע"ש. (וכן הובא בשו"ת הרדב"ז חלק א' סימן שמג וחלק ג' סימן תקעא). **והנוהגים להתעטף בטלית ומכסים פניהם ועיניהם בטלית, מנהג טעות הוא בידם, וכמו שהעיר בצדק הגאון רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש בספר נימוקי אורח חיים (סימן ח')**, והביא שמר זקנו הגאון מהר"ש תמה מאוד על הנוהגים כן, שחושבים שכן היא עטיפת הישמעאלים, ואיך יתכן לומר כן, כי איך יוכלו הישמעאלים ללכת באופן כזה, הלא כשול יכשלו ויפלו בפחתים ובבורות, וינגפו רגליהם וכל גופם. והרי לא שמענו מעולם שאדם אחר יוביל את הישמעאלים, כמו שמוליכים את הסומא, שדבר זה מביא לידי גיחוך, וכן מוכח מהש"ס בכמה מקומות שאין זו דרך עטיפת הישמעאלים, וגם עתה עינינו הרואות בארצות המזרח ובארץ ישראל, שהערבים אשר מנהג אבותיהם הישמעאלים בידיהם, גם במלבושם, שמשליכים הכפייה סביב צוארם, ואינם מכסים כל פניהם בעטיפתם. עכת"ד. וכ"כ בשו"ת ארץ צבי פרומר (סימן ג אות ג). ע"ש. (וראה עוד שם בסוף סימן א בד"ה דרך אגב). וכן כתב הרה"ג רבי אברהם חיים נאה בספר קצות השלחן (בדי השלחן סימן יז אות יד), שיש נוהגים בעטיפת הטלית לכסות כל הפנים והעינים, ודייקו כן מלשון שלחן ערוך הגאון רבי זלמן סי' ח', שכתב, לכסות הראש עם הפנים עד הגומות שבלחי למטה מפיו, וחשבו שהכוונה להמשיך הטלית מעל הראש לכסות כל חלק העליון של הפנים והחוטם עד פיו. וזה תמוה מאוד, שהרי בודאי אין זו עטיפת הישמעאלים כאשר עינינו הרואות, שאילו היו מכסים עיניהם לא היו מוצאים ידיהם ורגליהם בלכתם, אלא פשוט שכונת הגאון רבי זלמן שישים הטלית על ראשו, ואחר כך ישליך צד הימין של הטלית על כתפו השמאלית באופן שיהיה סביב חלקת צוארו עד שיכסה את חלק התחתון של הפנים, דהיינו זקנו וסנטרו עד פיו. וזו היא עטיפת הישמעאלים. וראה לזה מורה דעה (סימן שפו). ולפלא שרבים טועים בזה ואין מי שימחה בידם. עכת"ד. (ובספר נימוקי אורח חיים הנ"ל הבין דברי שלחן ערוך הגאון רבי זלמן שיכסה חלק העליון של הפנים עד למטה מפיו, ותמה עליו, שהרי יש ראיות ברורות שאין לעשות כן. ע"ש. אבל האמת היא כמו שפירש לנון הגאון רבי אברהם חיים נאה ז"ל. ועיין עוד במאירי מועד קטן (טו ע"א) בד"ה אבל חייב בעטיפת הראש, ושם (כד) בד"ה כיסוי הראש. ע"ש). **וגם הלום ראיתי להרה"ג רבי משה שטרן בשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ח')** שהאריך לתמוה על הנוהגים לכסות הפנים והעינים בעטיפת הטלית, שמנהג זה הוא טעות גמור, כי לא יעלה על הדעת שהישמעאלים מתעטפים באופן כזה וכו'. ושוב מצא שכן כתב בנימוקי אורח חיים הנ"ל. ע"ש. אמנם ראיתי לידידינו הרב הגאון רבי אברהם דוד הורוויץ שליט"א משטרסבורג, בשו"ת קנין תורה חלק א' (סימן ב'), שהאריך לקיים מנהג המכסים פניהם ועיניהם בטלית בשעת עטיפתם. ע"ש. אך במחכ"ת אין זה נכון לדניא, והעיקר כדברי האחרונים הנ"ל, שהעטיפה בטלית היא שמכסה סביב לצוארו וחלק התחתון של הפנים עד הגומות שבלחי מתחת לפיו. ועיין בשו"ת לחם שלמה (חלק אורח חיים סימן יג). ודו"ק.

אגב יש להעיר על הנוהגים שלא להתעטף בציצית, אלא מיד לאחר הברכה כורכים הטלית סביב הצואר ויורד מעל כתפיהם אל מול פניהם, באופן שהקצה האחד שיש בו שתי כנפות וציציות יורד כנגד פניהם מצד ימין, והקצה האחר לצד שמאל, וכך נשאר עליהם עד סוף התפלה, והעושים כן לא רק שלא יצאו ידי חובת המצוה, אלא גם ברכת להתעטף בציצית שברוכו, היא ברכה לבטלה. וכן מבואר במגן אברהם (סימן ח' סק"ב), שעיקר המצוה לכסות גופו בטלית, ולא שישאר מקופל או כרוך כנגד פניו. וכן פסק בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן ח' סק"ח), שיש למחות בידי העושים כן, שברכתם ברכה לבטלה. וגם אם מורידים מהטלית אחר הגב, אין זה מועיל כל כך. ובספר מעם לועז (סוף פרשת שלח לך), קרא עליהם ואותי השלכת אחרי גויך. ע"ש. וכן הרה"ג רבי רפאל אהרן בן שמעון בספר נהר מצרים (הלכות ציצית אות ד'), העיר למוסר אזנם של רוב ההמון במצרים שנוהגים לשלשל כל ארבע הכנפות כנגד פניהם, והטלית מקופל על צוארם, ולא די שלא קיימו מצות ציצית אלא גם הברכה היא לבטלה. (אלא אם כן התעטפו בטלית

כעטיפת הישמעאלים בשעת הברכה). וסיים בדרך הלצה, שיש כאלה שנוהגים כן, ומנשקים הציצית פעמים ושלש, וכנראה שבזה חושבים לפייס את הציצית על אשר לא טוב עשו עמו, וראוי להוכיחם ולהשיבם מטעותם. עכת"ד. וכיוצא בזה כתבו בשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן צז) ובשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ה'). ע"ש + ובספר חקר הלכה חלק ב' (דף עח ע"ב) הביא מה שכתב השערי תשובה, שהמניחים הטלית על כתפיהם לא יצאו ידי חובת המצוה. וכתב להשיג על זה, שמלבד שזה סותר למה שכתב מרן המחבר ונכון שיכסה ראשו בטלית, משמע שאין זה אלא למצוה מן המובחר, ועוד שבשלחן ערוך /א"ח/ סימן י' סעיף ז' מבואר שמלבוש שאינו כיסוי הראש חייב בציצית, ואם כן איך נוכל לומר שלא יצאו ידי חובה בזה. ע"כ. ודבריו תמוהים, שהשערי תשובה שמקורו במגן אברהם הנ"ל, מיירי שמניח הטלית מקופל על כתפיו ומורידו כנגד פניו, ומכיון שגם גופו אינו מכוסה בטלית, לא יצא ידי חובה, ואילו מרן השלחן ערוך מדבר באופן שהטלית יורד על גופו, ורק אינו מכסה בו את ראשו. ולא קרב זה אל זה. וזה פשוט. + ולכתחלה בודאי שיש לקנות טלית גדול המכסה רוב ככל גופו, ולאחר שיתעטף בו כנ"ל, יחזיר שתי ציציות לפניו, ושתיים לאחוריו כדי שיהיה מסובב במצות. (לשון מרן השלחן ערוך /א"ח/ סימן ח' סעיף ד').

בסיכום: סדר עטיפת הטלית צריך להיות באופן כזה: מיד לאחר ברכת להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, כשארבע כנפות הטלית יורדות כנגד פניו, ולאחר מכן יש לאחוז את הצד הימני של הטלית ולהשליכו על כתפו השמאלית (וטוב שישהיה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות), ואחר כך ישליך גם את הצד השמאלי שכנגד פניו לאחוריו על כתפו השמאלית, באופן שכל ארבע הכנפות יהיו מונחות מאחוריו, וישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות, ואחר כך יוריד הטלית על גופו, ויחזירם באופן שיהיו שתי כנפות הציציות לפניו, ושתיים לאחוריו. ונכון שיכסה ראשו בטלית עד סוף התפלה. ויש להקפיד בשעת העטיפה שלא לכסות את כל הפנים והעינים, אלא העטיפה צריכה להיות סביב הצואר וחלק התחתון של הפנים, למטה מפיו, והנוהגים לכסות בשעת העטיפה את פניהם ועיניהם, מנהג טעות הוא בידם, ועליהם לשנות מנהגם, ולנהוג כמו שביארנו. וכן אלה שנוהגים לכרוך הטלית על צוארם וכל ארבע כנפות הציצית מול פניהם, אינם יוצאים ידי חובת המצוה, ומברכים ברכה לבטלה. ויש להעיר למוסר אזנם. ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.